

Recenzii

mișcare de reînviore a vieții monahale se înregistrează un alt fenomen: „monahizarea structurilor administrative ale Bisericii”.⁴ Fenomenul este caracterizat de o îndepărtare a monahului de vocația sa autentică – rugăciunea – prin înregimentarea sa în cadrul administrației bisericești. „În locul retragerii și al însingurării, monahul e adus în vâltoarea vieții cotidiene, departe de arealul, de rugăciune pentru sine și pentru toți ceilalți semeni sau de aspirația spre realizare a comuniunii noetice cu Dumnezeu”.⁵

În al doilea rând, există o tendință în cercetările moderne de a vedea spiritualitatea creștină monahală în spațiul Bisericilor Vechi-Orientale ca fiind dependentă de tradiția teologică și mistică islamică a sufismului.⁶ La o analiză mai atentă însă este mai mult decât evidentă originea comună și modul similar în care s-a dezvoltat trăirea ascetico-mistică în sânul Bisericilor Vechi-Orientale și a Bisericii Ortodoxe Răsăritene (ca exemplu e suficient să amintim că scriitorii de talia Sf. Isaac Sirul au contribuit, prin operele lor, la promovarea fermentului mistic în sfera monahismului răsăritean.⁷). În paralel trebuie privită cu reticență și opinia conform căreia literatura creștină siriacă are mai mult un caracter mimetic, întrucât s-a născut din traduceri de texte bizantine grecești și din limitarea lor. Fără a fi complet falsă, avem de-a face aici cu o generalizare ce ne dreptăște o serie de autori originali. Altfel spus, „literatura creștină siriacă nu poate fi redusă doar la mimetism. Ea are propria ei identitate, adeseori fascinantă și uluitoare prin bogăția simbolică, prin subtilitatea interpretărilor și a nuanțelor doctrinare al căror corolar rămâne sensibilitatea unei spiritualități mistice de frumusețe unică”.⁸

În concluzie, ținându-se cont de această grilă de interpretare, cititorul român va înțelege importanța și semnificația profundă a scrierilor lui Iosif Hazzaya. Este motivul pentru care salutăm încă o dată strădania editorului celor două fragmente inedite, siriacistul rus M. Kalinin!

Ciprian Iulian TOROCZKAI

Atelierele Museikon. Pași spre o erminie a iconarului contemporan, volum îngrijit de Ana Dumitran, Dumitrița-Daniela Filip și Ioan Ovidiu Abrudan, Ed. Mega, Cluj Napoca, 2019, ISBN 978-606-020-175-5, 96 p.

Începând cu anul 2017, odată cu deschiderea Museikon din cadrul Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, arealul muzeografic românesc s-a îmbogățit printr-o nouă instituție de profil având ca obiectiv restaurarea, promovarea și studierea icoanei românești și nu

mult de fascinația ineditului”. Mai multe detalii la Mirel Bănică, *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană*, Polirom, Iași, 2014.

⁴ *Ibidem*, p. 13.

⁵ *Ibidem*, p. 13-14.

⁶ Însuși cazul lui Iosif Hazzaya demontează această teză. A se vedea Nestor Kavvadas, „The apocalyptic section of Joseph Hazzaya's on divine providence: A reaction to Islamisation”, în *Parole de l'Orient* 40 (2015), p. 243-249.

⁷ Remus Rus, „Cuvânt introductiv”, în *Filocalia siriacă*, p. 14-15.

⁸ *Ibidem*, p. 21.

Recenzii

numai. Pe lângă această parte specifică, Museikon oferă și șansa de studiu și formare profesională în domeniile: teologie, istorie, istoria artei și restaurare. O activitate deosebită în cadrul acestui nou muzeu este realizarea unei „arene” de discuții și dezbateri a diferitelor probleme actuale cu privire la restaurare, arheologie și mai cu seamă iconografia contemporană românească. În acest ultim caz, anual se organizează în colaborare cu Arhiepiscopia Ortodoxă a Alba Iuliei și Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia, ateliere de pictură de icoane deschise publicului intitulate sugestiv *Atelierele Museikon*. Astfel că până în prezent au fost organizate următoarele ediții: ediția I, 2017, Sf. Simion Ștefan, apostolul Ardealului, ediția a II-a, Icoane vechi – icoane noi – iconari români, ediția a III-a, 2019, Mozaikon.

În urma acestor ediții a atelierelor Museikon, în anul 2019 a apărut sub prestigioasa Editură Mega din Cluj Napoca, volumul *Atelierele Museikon. Pași spre o erminie a iconarului contemporan*. Într-un format mare de tipar 29 cm x 29,5 cm și o calitate tipografică excepțională, volumul cuprinde 5 capitole care fac o incursiune plecând de la erminia icoanei ortodoxe (Spre ce fel de erminie țintim/ Ana Dumitran), continuă cu Bizanțul (Moștenirea constantinopolitană/ Sorin Albu), arta brâncovenească (Moștenirea brâncovenească/ Gabriel Giodea), cea transilvăneană (Moștenirea transilvăneană/ Ioan Popa, coordonator proiect), finalizând printr-un material de actualitate cu privire la o perspectivă a icoanei prezentului (Trecut și viitor într-o perspectivă inversală/ în care sunt reproduse câteva imagini din bisericile pictate de Ioan Popa la biserica Arca Noetică din Alba Iulia, biserica de lemn din campusul universitar de la Alexandria și biserica nouă a Mănăstirii Nicula).

Ridicarea problemicii icoanei contemporane, dar și a arhitecturii ecleziale este imperioasă. Din păcate, iată că și după 30 de ani de la căderea regimului comunist nu se poate vorbi de o perspectivă în ceea ce privește în plan național ridicarea de noi biserici și decorarea acestora. Se observă că în acest sens s-a mers eparhial sau câteodată regional, pe direcția unui arhitect sau a unui iconar „favorizat”, astfel că nu există o direcția națională clar definită, așa cum este amintit în cuvântul-înainte *A venit la noi cuvântul din bătrâni*, avându-l ca autor pe Ioan Ovidiu Abrudan de la Facultatea de Teologie Andrei Șaguna din Sibiu, și care face referire la secolul trecut prin exemplul artiștilor și dascălilor Anastase Demian, Olga Greceanu, Costin Petrescu sau I.D. Ștefănescu. Trebuie să recunoaștem că umbra neagră a regimului comunist de mai bine de 50 de ani s-a simțit prezentă și după evenimentele din 1989. România a ieșit cu o grea moștenire în lipsa unei catedre de arhitectură, sculptură și pictură bisericească. Astfel că, imediat după Revoluție, într-o emulație spirituală și o necesitate duhovnicească au fost ridicate un număr mare de locașuri de cult. Din păcate, arhitecții care până în 1989 proiectaseră Oficii PTTR, Case de cultură, locuințe etc. au fost invitați să proiecteze biserici, iar pictorii puțini rămași și apoi ucenicii acestora să le decoreze. Problematika unor specialiști în domeniu a fost elocvent conturată în edițiile de concurs pentru ridicarea Catedralei Mântuirii Neamului la care au participat diferite proiecte, fiecare arhitect căutând să își impună o idee în materie teologică, simbolică și arhitecturală a locașului de cult, fără a ști să facă deosebirea dintre un pronaos și naos sau a cunoaște ritul liturgic, ce înseamnă o liturghie arhierască etc. După primele două decenii ale democrației în România, asistăm în domeniul arhitectural la o biserică monolit realizată de arh. Prof. Dorin Ștefan la Alba Iulia și intitulată sugestiv de pr. prof.

Recenzii

Dr. Jan Nicolae: Arca Noetică din Alba Iulia. Această construcție ne fundamentează și mai mult ideea că încă suntem într-o căutare a găsirii unor modele viabile de arhitectură și pictură în noile cartiere construite.

Problematika mare spre care tințesc Ateliere Museikon ale primelor ediții au în vedere pictura bisericească având ca generic *Spre ce fel de erminie țințim?*. Așa cum se intitulează și materialul alcătuit de dr. Ana Dumitran, sufletul Museikon Alba Iulia. A fost cea care, imediat după deschiderea Museikon, a pus bazele unei platforme de discuții despre pictura și arhitectura eclezială contemporană, de unde pornim și încotro mergem. Cu siguranță, multitudinea de opinii și idei au dus la câteva dezbateri interesante în care s-a observat occidentalismul unora, bizantinismul altora, naționalismul câtorva, fără ca de multe ori să se ajungă la o concluzie în acest sens și, mai mult decât atât, să se poată redacta un material național trimis, citit și însușit atât cât se poate de artiști, iconari, specialiști, clerici etc.

Volumul prezentat acum oferă și exemplul pictorului Ioan Popa prin trei biserici pictate de acesta: biserica studențească din Alexandria, Biserica Brata din Săliște, jud. Sibiu, sau în curs de pictare, cum este noua biserică a Mănăstirii Nicula. Și această manieră iconografică, aidoma bisericii din Alba Iulia amintită mai sus, este dovadă a căutării unui program eclezial de construcție și decorație bisericească.

Pe lângă latura aceasta nouă, un accent important este pus de specialiști și muzeografi și spre salvarea patrimoniului bisericesc și restaurarea acestuia. S-a observat în mai multe locuri, iar exemplele nu sunt puține, că în multe comunități, prin ridicarea locașurilor noi, s-au abandonat locașurile vechi sau „sub povara neglijenței și a uitării, dar și cele noi sunt sugrumate din fașă, prin îmbrăcarea cu podoabe străine, chiar dacă frumoase, și – nu în ultimul rând – prin înnăbușirea spiritului creator al noii generații de iconari”.

Sperăm că prin aceste activități și publicații să crească gradul de conștientizare și să reprezinte un stimul de a regândi și de a ne regăsi în frumos, de a ne regăsi inspirația și respirația spirituală.

Alexandru Constantin CHITUȚĂ

Fericitul Teodoret al Cirului, *Tâlcuire la Epistola către Romani*. Traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note de diac. Ilarion M. Argatu, Editura Doxologia, Iași, 2020, ISBN: 9786066668590

Literatura exegetică și biblică în general, în limba română, a fost întotdeauna destul de săracă. În ce privește interpretarea patristică a epistolelor pauline situația este chiar mai incipientă. Avem traducerea omiliilor marelui predicator Sf. Ioan Gură de Aur de mai bine de o sută de ani, iar alte omilii sau comentarii patristice sunt aproape inexistente sau, mai bine zis, inaccesibile cititorului român. Adevărul este că în toată istoria interpretării epistolelor pauline, atât în Antichitate, cât și în Evul Mediu, sau chiar în contemporaneitate, aceleași texte ale Apostolului Pavel au fost interpretate și de creștinii din Biserică și de cei din afara Bisericii, fiecare fondându-și învățătura pe textele pauline. Epistola către Romani este poate cel mai bun exemplu în acest sens. Primele interpretări